

rine muhteva zenginliği kazandırmıştır. Meselâ Hz. Peygamber'in doğumuna ayırdığı bölümün sonuna Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ini, ölümden bahsederken de bazı mersiyeleri iktibas etmiş, vâiz ve hocalara çeşitli tavsiyelerde bulunmuş, meslektaşlarının seviye kaybetmesinden dert yanmıştır. Bursevî, eserin "okunması gereken kitaplar" başlığı altında lugat, nahiv, mantık, kelâm, meânî, usul, fıkıh, ferâiz, hadis, kıraat ve tefsir konularının başlıca klasiklerini sıralamış, ayrıca kitabın sonunda on üç ayrı ilim dalında elli kitabı bibliyografya olarak zikretmiştir. 2. *Menâkıb-ı Ali es-Semerkandî*. Müellifin mensup olduğu tarikatın kurucusuna dair menkubeleri ihtiva eder (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4603; İÜ Ktp., TY, nr. 640). 3. *Menâkıb-ı Üftâde* (bir nüshası Mustafa Kara'nın özel kitaplığında bulunmaktadır). 4. *Menâkıb-ı Emîr Sultan* (Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr. 185; İÜ Ktp., TY, nr. 2370).

Hüsâmeddin Bursevî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri şunlardır: *Esrârü'l-ârifin ve seyrü't-tâlibîn, Dürerü'l-ehâdis, Menâkıb-ı Abdal Murad, Menâkıb-ı Baba Sultan, Menâkıb-ı Şeyh Ebû İshâk-ı Kâzerûnî, Fezâilü'l-cihâd, Miiftâhu'l-muallakât, Şerh-i Erbaîn fi'l-hadis, Adâletnâme, Fezâilü's-sülûk, Mecmûa fi'n-nevâdir, Müntehabatü Tervihu'l-ervâh, Divân-ı İlahiyyât, Mir'âtü'l-kâinat*.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüsâmeddin Bursevî, *Mühimmâtü'l-mü'minin*, TSMK, Bağdat Köşkü, nr. 189; Harîrizâde, *Tibyân*, III, vr. 82; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şems*, Bursa 1332, s. 263; Osmanlı Müellifleri, I, 90; *İzâhu'l-meknûn*, II, 461, 510, 560; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 264, 265; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, II, 260, 370; Kepcioğlu, *Bursa Kütüğü*, I, 5, 17, 35, 95; II, 261, 367; III, 358; IV, 5; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 191; Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, İstanbul 1993, II, 73 vd.; a.mlf., "Hüsâmeddin Bursevî ve Temenye Dergâhı", *İlim ve Sanat*, sy. 32, İstanbul 1992, s. 40 vd.

MUSTAFA KARA

HÜSÂMEDDİN ÇELEBİ

(ö. 683/1284)

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin, *Meşnevî*'yi yazmasına vesile olan müridi ve halifesi.

622'de (1225) Konya'da doğdu. Urmiey'den Anadolu'ya göç edip Konya'ya yerleşen bir aileye mensuptur. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî *Meşnevî*'sinin I. cildinin önsözünde onun aslen Urmieyeli olduğunu ve, "Kürt olarak yattım, Arap olarak kalk-

tım" diyen bir şeyhin soyundan geldiğini kaydeder. Bu şeyhin, Vefâiyye tarikatının kurucusu Tâcülârifin Ebû'l-Vefâ el-Bağdâdî (ö. 501/1107) veya Urmieyeli Hüseyin b. Ali b. Yezdânyâr (ö. 333/944-45) olduğu öne sürülmektedir. *Meşnevî*'de ve Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-ârifin*'inde Hüsâmeddin'in ancak üç nesil öncesine giden şeceresinde dedesinin adı Ahî Türk olarak kaydedilmiştir. Fakat bunun bir unvan olduğu kesindir. Hüsâmeddin Çelebi'ye Ahî Türkoğlu unvanı verilmesi babasının Konya ve yöresindeki ahîlerin şeyhi olması sebebiyledir.

Eflâkî'nin anlattığına göre Konya'daki fütüvvet ehli, henüz ergenlik çağına ulaşmadan yetim kalan Hüsâmeddin'i babasının yerine ahî şeyhliği postuna oturtmak istemişlerse de Hüsâmeddin adamlarıyla beraber Mevlânâ'nın müridi olmuştur. Eflâkî, sahip olduğu mal varlığının hepsini Mevlânâ ve müridlerine bağışlaması üzerine lalaların onu uyardığında, "Bana Allah'ın elçisine zâhiren uymak müyesser oldu. Sizi de Allah rızası için Mevlânâ'nın aşkı ile âzat ettim" dediğini nakleder (*Menâkıbü'l-ârifin*, II, 738-739). Mevlânâ'ya samimi bir sevgiyle bağlanan Hüsâmeddin ergenlik çağına ulaşınca bütün ahîler ve dostlarıyla birlikte onun hizmetine girmiş, en yakın müridi ve halifesi olmuştur. Mevlânâ'ya bağlılığından dolayı mensup olduğu Şâfîliği terkedip Mevlânâ'nın mezhebi olan Hanefîliğe girmek istemiş, fakat Mevlânâ buna izin vermemiştir (*a.g.e.*, II, 759).

Hüsâmeddin, Tâceddin Mu'tezz'in aracılığı ile Ziyâeddin Vezir Tekkesi'ne şeyh tayin edildi. Onun bu tekkeye şeyh olmasına karşı çıkanlar bulunmasına rağmen Mevlânâ'nın desteğiyle bu mevkiyi elde etmişti (*a.g.e.*, II, 754-758). Eflâkî, Hüsâmeddin'in Mevlânâ'ya gösterdiği sevgiye karşılık Mevlânâ'nın da kendisini diğer dostlarından ve akrabalarından daha üstün tuttuğunu, onun bulunmadığı bir mecliste konuşup neşelenemediğini söyler (*a.g.e.*, II, 769-770).

Mevlânâ kendisine gelen hediyelerin hemen hepsini Hüsâmeddin'e gönderirdi. Bir defasında Emîr Tâceddin Mu'tez önemli miktarda bir para gönderince oğlu Bahâeddin Veled, "Bizim evimizde hiçbir şey yok; nereden bir şey gelse Çelebi'ye gönderiyor" diye serzenişte bulunmuş, Mevlânâ da, "Ey Bahâeddin! Bir dilim ekmeğim bulursa yine Çelebi'ye gönderir ve onu kimse ile mukayese etmem" demişti (*a.g.e.*, II, 751-752). Mevlânâ'nın Hüsâmeddin Çelebi'ye gösterdiği bu saygı

ve iltifatı gören kimseler Mevlânâ'yı onun müridi sanmışlardır.

Mevlânâ *Meşnevî*'sini, eserin birçok yerinde "Hak ziyâsı, Hak nuru, ruh cilâsı, dinin ve gönlün hüsâmı (kılıç), cömert Hüsâmeddin" gibi vasıflarla övdüğü Hüsâmeddin Çelebi'nin teşvikiyle yazmıştır. Hüsâmeddin, Mevlânâ'nın dost ve yakınlarının Hakîm Senâ'nın *Hadîkatü'l-hakîka*'sını veya Feridüddin Attâr'ın *Manîku't-ı tayr* ve *Muşibetnâme*'sini okuduklarını görüp böyle bir eserin onun tarafından yazılmasını gönlünden geçirdi ve bu düşüncesini Mevlânâ'ya söyledi. Mevlânâ da sarığının arasından *Meşnevî*'nin ilk on sekiz beytini ihtiva eden bir kâğıt çıkarıp ona verdi ve kâtipliğini yaparsa devamını yazdırmaya hazır olduğunu belirtti. Eserini bu olaydan sonra yazmaya başlayan Mevlânâ semâ ederken, hamamda yıkanırken, yolda giderken aşka gelip *Meşnevî* beyitlerini söylemiş, yazma işi bazan gece sabahlara kadar devam etmiştir.

Meşnevî'nin her cildine başlarken Hüsâmeddin Çelebi hakkında övgülü ifadeler kullanan Mevlânâ bazan eserini "Hüsâmînâme" adıyla anmıştır. *Meşnevî*'nin yazılmasına Hüsâmeddin'in sebep olduğunu belirterek (*Mesnevî*, IV, 1) kendisine minnet ve şükran duygularını açıklamıştır. Hüsâmeddin Çelebi'nin yazdığı *Meşnevî* nüshası günümüze ulaşmıştır. Konya Yûsuf Ağa Kütüphanesi'ndeki bir nüshada (nr. 5547) onun yazdığı nüshadan yapılan bazı nakiller bulunmaktadır. Hüsâmeddin Çelebi Konya'da 12 Şâban 683 (24 Ekim 1284) tarihinde vefat etmiş ve Mevlânâ'nın baş ucuna defnedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mevlânâ, *Mesnevî*, I, 318, 323; IV, 1; a.mlf., *Mektûbât* (nşr. Yûsuf Cemşidî Pûr - Gulâm Hüseyin-i Emin), Tahran 1956, s. 164-165; Sultan Veled, *İbtidânâme* (nşr. Celâl-i Hümayî), Tahran 1355 hş., s. 113-122, ayrıca bk. neşredenin önsözü, s. 61-64; Feridün-i Sipehsâlâr, *Risâle-i Sipehsâlâr* (nşr. Saîd-i Nefîsî), Tahran 1325 hş., s. 141-148; Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifin*, II, 737-783; a.e.: *Âriflerin Menkubeleri*, II, 125-146, ayrıca bk. çevirenin önsözü, s. 22-23; Ankaravî, *Mecmûatü'l-letâif ve ma'mûretü'l-maârif*, İstanbul 1257, I, 17-21; Sarı Abdullah Efendi, *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî*, İstanbul 1287, I, 65-67; Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Meşnevîlik*, İstanbul 1953, s. 19-28; a.mlf., *Mevlânâ Celâleddin*, İstanbul 1952, s. 113-122; a.mlf., *Mesnevî Şerhi*, İstanbul 1973, I, 21-25; Bedüzzaman Fûrûzanfer, *Mevlânâ Celâleddin* (trc. Feridun Nafiz Uzluk), İstanbul 1963, s. 138-148; Nihad M. Çetin, "Ma'nawî'nin Konya Kütüphanelerindeki Eski Yazmaları", *ŞM*, IV (1961), s. 97-118; "Hüsâmeddin Çelebi", *TA*, XIX, 413; Tahsin Yazıcı, "Hüsâm al-Din Çelebi", *EP* (Fr.), III, 623.

H. AHMET SEVGİ